

Mihail Grecu

100
de ani

CHIȘINĂU · 2016

Cuvânt-înainte. Mihail Greco – spirit avangardist și rebel. Ana-Maria Plămădeală	5
Dialoguri cu Mihail Greco	7
<i>Arta nu se completează, arta se dezvoltă.</i> Serafim Saca – Mihail Greco	8
<i>Sintetizând descoperirile vremii...</i> Aleksandr Patașinski – Mihail Greco	17
<i>Arbore – Древо.</i> Olga Savițkaia – Mihail Greco (trad. din l. rusă Eugenia David)	21
<i>Constantin Noica: „Mi-ați dat o replică artistică”.</i> Irina Nechit – Mihail Greco	28
<i>Unii pictori privesc natura, alții o gândesc.</i> Irina Popa – Mihail Greco	33
<i>Îngerul nu i-a dat peste mână.</i> Luminița Țăgârlaş – Mihail Greco	35
<i>Mi-a plăcut să pictez, am dorit să pictez și am pictat...</i> Anastasia Rusu-Haraba – Mihail Greco	42
<i>Arta se naște din sentimente trezite de împrejurări.</i> Cecilia Melniciuc – Mihail Greco	44
Arta lui Mihail Greco – un fenomen	51
Nicolae Țane. <i>Expoziția Greco la Cetatea Albă</i>	52
Aleksandra Pistunova. <i>Culoare și rimă</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	53
Boris Bernștein. <i>Universul unui artist</i> (trad. din l. rusă Victor Teleucă)	57
Igor Sapego. <i>Obiectul și forma</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	59
Leonida Lari. <i>M. Greco: „Vă uit pentru o clipă, ca să nu fiți uitați niciodată”</i>	66
Constantin Ciobanu. <i>Mitologia operei picturale</i>	70
Igor Sapego. <i>Lecția maestrului</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	75
Agnesa Roșca. <i>Metafora culorii</i>	82
Constantin Prut. <i>Mihail Greco. Vocația pictorului</i>	84
Constantin Ciobanu. <i>Mihail Greco: „Porțile...”</i>	85
Nicolae Popa. <i>Mihail Greco, poetul</i>	91
Ludmila Toma. <i>Mihail Greco, o Personalitate polivalentă</i> (trad. din l. rusă Irina Nechit)	99
Revelații ale artistului Mihail Greco	113
<i>Mihail Greco. Destine neobișnuite</i>	114
<i>Mihail Greco. Istoria unei vieți</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	119
<i>Mihail Greco. Îmi amintesc cu adâncă recunoștință...</i>	124
Mihail Greco în amintirea contemporanilor	125
Nicolae Popa. <i>La o sfințire</i>	126
Gheorghe Vodă. <i>Blestemul de a fi pictor</i>	127
Vlad Manciuc. <i>Amintiri despre Mihail Greco</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	128
Dimitrie Peicev. <i>Mihail Greco în destinul meu</i> (trad. din l. rusă Eugenia David)	131
Mihail Greco. Biografie	139
Din arhiva fotografică a familiei Greco	143
Reproduceri	337

Предисловие. Михаил Греку: мятежный дух авангардиста. Анна-Мария Плэмэдялэ	169
О времени и о себе. Диалоги с Михаилом Греку	171
Серафим Сака. <i>Тогда и сейчас</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	172
Борис Бернштейн. <i>И вечное, и прекрасное</i>	182
Александр Паташинский. <i>Художник стремится не к узнаваемости, а к познанию</i>	187
Ольга Савицкая. <i>Дерево-древо</i>	192
Лина Дорош. <i>М. Греку: «Ставки слишком высоки, чтобы проигрывать»</i>	199
Мария Кушнир. <i>Эстетика – самый большой враг идеологии</i>	206
Ирина Попа. <i>Одни художники видят природу, а другие постигают</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	210
Луминица Цыгирлаш. <i>Ангел по руке его не ударял</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	213
Анастасия Руссу-Хараба. <i>М. Греку: «Я любил живопись, я хотел стать живописцем и стал им»</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	220
Людмила Щебнева. <i>Разговоры о луне и о свободе</i>	223
Чечилия Мельничук. <i>Искусство рождается из чувств, разбуженных обстоятельствами</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	228
Искусство Греку как феномен	235
Матус Лившиц. <i>Выставка произведений М. Греку</i>	236
Галина Плэтнэва. <i>Встреча с искусством Михаила Греку</i>	238
Александра Пистунува. <i>Цвет и рифма</i>	240
Константин Чобану. <i>Мифология живописного произведения</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	245
Игорь Сапего. <i>Предмет и форма</i>	250
Леонида Лари. <i>М. Греку: «Я забываю вас на миг, чтобы вы не были забыты вовеки»</i> (перев. с рум. А. Бродский)	259
Игорь Сапего. <i>Урок мастера</i>	261
Татьяна Рыхлова. <i>Право на пантеоник</i>	269
Илларион Голицын. <i>После выставки</i>	272
Константин Чобану. <i>Михаил Греку: Врата...</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	274
Людмила Тома. <i>Значение многогранной Личности</i>	280
Михаил Греку – откровения творца	295
Михаил Греку. <i>Первые наши художники</i> (перев. с рум. Т. Шмундяк)	296
Михаил Греку. <i>История одной жизни</i>	300
Михаил Греку. <i>Мысли об Аде Зевиной</i>	305
Михаил Греку. <i>Вспоминаю с глубокой признательностью</i>	307
М. Греку в воспоминаниях современников	309
Николае Попа. <i>Освящение</i> (перев. с рум. Т. Греку-Пейчева)	310
Влад Манчук. <i>Вспоминая Михаила Греку</i>	312
Дмитрий Пейчев. <i>Михаил Греку в моей судьбе</i>	315
Эпилог	323
Нелли Торья. <i>Макрокосмос Греку-Пейчевых</i>	324
Дмитрий Гольцов. <i>Его домом был мир...</i>	327
Биография М. Греку	331
Из фотоархива семьи М. Греку	143
Список иллюстраций	337

„Muzicienii au compus secole la rând pentru pian, și abia începând cu Beethoven scriu muzică pornind de la proprietățile sonore ale instrumentului... Cunoscând bine proprietățile noilor materiale, se creează noi mijloace de expresie în arta plastică... Și veșnicele teme, veșnicul peisaj, veșnicul același Soare apar altfel.”

Mihail Grecu

Serafim Saca: *Dacă mai ții minte, am încercat în mai multe rânduri să conversăm în scris și n-a ieșit nimic.*

Mihail Grecu: Țin, foarte bine țin minte.

S. S.: *Am cu mine mai multe începuturi. Vreți să auziți ce spuneți acum trei ani?*

M. G.: Cu plăcere, sunt chiar curios.

S. S.: *Acum trei ani Vă întrebam la un moment dat: „De unde veniți în clipa asta, maestre?”*

M. G.: Și ce-ți răspundeam?

S. S.: *„De-aici, de jos, de la o ceașcă de cafea. Am stat cu pictorița Elena Rotaru și cu niște tovarăși. Lenuța zicea c-ar fi bine să se deschidă o cafenea pentru oamenii de artă. N-ar fi rău.”...*

M. G.: Asta zic și acum: de ce-ar fi fost rău?

S. S.: *Dar iată ce răspundeți atunci... „Dar eu sunt foarte trist și nu-mi trebuie niciun fel de cafenea. Sunt într-o criză acută. Mi-i greu pe suflet. Și știi de ce?”*

„De unde să știi?”, întrebam eu atunci și mata îmi răspundeai: „Uite că așa-i omul ista. Ceea ce-a făcut nu-i place, și nu-i prea place nici măcar ce-au făcut alții. Vrea ceva și nu știe ce vrea. Și nici măcar nu-i sigur că vrea ceva... Dacă ții să mă deschid, fă așa ca să iasă, din ceea ce mă întrebi, un om cu suflet, strădanii și frământări. Țin la acest lucru. Aș vrea ca și oamenii să înțeleagă că un artist nu trece prin viață și artă ca o găscă prin apă...”

Am încercat să Vă fac pe plac... Dar mai întâi V-am pus două condiții: să vorbiți mai rar și, dacă e posibil, mai puțin încurcat... Gândurile se cer spuse clar, iar durerile, durerile pot rămâne tăcute...

M. G.: Numai două?!

S. S.: *Două, dar n-ați respectat niciuna. Ascultați: „Eu cred că, dimpotrivă, durerile se cer strigate. Nu-i vorbă, durerea mea de azi poate fi și o criză trecătoare, pe care o simte orice om și mai ales un artist. Dar mi-i foarte greu pe suflet, și cu toate că după ploaie și vânt vine cer senin, totuși, nu pot să-mi contrazic această*

neliniște sufletească. Știu ce se face în pictura noastră sovietică și cea universală; să nu mă crezi unul care se plânge că n-are libertate, c-ar fi vrut să umble pe sârmă și să scoată panglici pe gură ș.a.m.d. Nu asta este durerea mea. De când am început să scriu poezii – niște gânduri poetice pe care le pun pe hârtie într-o formă modestă – mă interesează numai conținutul, numai gândul poetic și deloc sau aproape deloc forma, ca o ripostă conștientă la poezia onirică din jurul meu. În timp ce în pictură continui să rămân etajat, cu metafore suprapuse. Iată de ce stau și mă întreb: nu este oare asta rezultatul unei prea repezi epuizări, unei inexplicabile dorințe de a face mereu altfel, mereu altceva, mereu ceva nou?...”. Să Vă mai citesc?

M. G.: Nu, nu-i nevoie.

S. S.: De ce?

M. G.: E învechit.

S. S.: Dar adevărat.

M. G.: Trecător. Dispoziție inerentă.

S. S.: Bine, atunci am să Vă citesc altceva... Niște pasaje de acum doi ani și jumătate. Dintr-un sfârșit de toamnă, înainte de a ne răci, după care, doi ani, ne-am salutat doar.

M. G.: Îmi pare bine că relațiile noastre s-au încălzit.

S. S.: „De ce citești atâta?”, *Vă întrebam eu atunci.*

M. G.: Acum citesc numai literatură științifică. Probleme filozofice privind biologia, chimia, microbiologia, biofizica, cosmogonia, estetica și viața, progresul tehnic și arta...

S. S.: ... și *Dumneavoastră îmi spuneți: „Caut răspuns la întrebările mele. Pentru mine, lectura este un joc necesar și ingenios. Cocoloșul de gând și sentiment se rostogolește prin carte și crește ca un bulgăre de zăpadă. Când cartea cutare sau cutare e pe altă undă, nu mă interesează și o închid. Dar poate nu pentru totdeauna...”. „O pasiune ar fi cartea, constatam eu atunci, dar omul are atâtea pasiuni, în fața cărora se pomeneste de multe ori un biet neputincios!...”.*

M. G.: Da, mai multe. Tribuna, de exemplu. Cum văd o tribună, mă pomenesc un neputincios în fața tentației ei... De cele mai multe ori, urc și vorbesc... .

S. S.: Salvador Dali, un alt neputincios în fața tribunei, își spunea: „Pictore, tu nu ești orator! Pictează și taci”.

M. G.: Dali ne sfătuiește să nu vorbim, dar uite că vorbește și ne dă sfaturi să tacem!...

S. S.: Să nu-i urmăm sfatul, poate măcar de astă dată se leagă de mult doritul dialog. Lucrez la o carte de dialoguri, în care nu poate să lipsească pictorul Grecu.

M. G.: Crezi că n-ar putea?

S. S.: Sunt convins că nu, și propun să începem de astă dată cu ceva simplu.

FRĂȚI CU COPACII

În fiecare an copacul
 Se-ngroașă cu-n cerc.
 La bătrânețe ajunge
 De nu-l pot cuprinde.
 Așa e și omul
 Cu multe cercuri
 De gânduri, simțiri
 Culese cu anii.
 Cei de-o vârstă cu mine
 Semănăm cu bătrânii copaci:
 Cei de la Nord
 Au miros înțepător de Brad.
 Din Centru – miros tainic de Stejar.
 Cei din Bugeacul meu
 Au miros de blând Salcâm,
 Și încă ceva mai au –
 Câmpie-n priviri.

Orice obiect pe Pământ
 Are contur – margini,
 Început și sfârșit.
 Și nu mă duce capul
 Cum de Universul
 E fără capăt?
 Nu i-i dat celui
 Închis în contur
 Să-nțeleagă
 Ceva fără hotar.

ANTIPOETICĂ

Stau în grădina
 Prietenului meu
 O bancă-ntre vișini
 Și mulți trandafiri.
 Cadrul e foarte poetic.
 Mă frământă gândul:
 Ce e pictura?
 Ce e viața?

IREVERSIBIL

Ultimul timp
 De mă văd în oglindă
 Îmi pierd simpatia
 E atât de greu
 S-accepti cuvântul
 Bătrân.
 Parcă cel din oglindă
 Și cel din mine
 Sunt doi indivizi...
 Și gândul mă duce
 În tinerețe
 În sala de disecții
 Cu cadavre pe mese
 Sta scris:
 „Ceea ce ești – am fost,
 Ceea ce sunt – vei fi!”

Belciugele la ușă
 Erau atât de depărtate
 Unul de altul
 Că lacătul încuiat înțepenea
 Orizontal.
 Într-o zi pe el
 Am găsit o rămurică
 De miera-ursului albastră
 Și peste ea
 Un boț de pământ violet.
 Și pământul și floarea
 Aveau mirosul iubirii.

19-21 ianuarie 1972

SUNT ALTUL

Râpile Bugeacului
 Râpile copilăriei
 Pânză curată, culori
 Și nu pot picta.
 În râpi văd luna
 Cu straturi de piatră
 În râpi văd soarele stins

1. Mihail Grecu la 16 ani, Anul 1932.

2. Diploma de capacitate eliberată elevului Mihail Grecu după absolvirea Școlii Normale din Cetatea Albă. Anul 1937.

3. Familia adoptivă a lui Mihail Grecu – Elena și Grigore Pascaru. În centru – fiica lor, Marusea. Satul Tașlăc. Anul 1930.

4. Mihail Grecu și prietenii. Cetatea Albă. 16 august 1934.

5. Mihail Grecu și colegii săi, București, Noiembrie 1938.

6. Mihail Grecu, Aprilie 1932.

7. Carnetul de student al lui Mihail Grecu, Academia de Arte Frumose din București. Anul școlar 1938-1939.

14. Mihail Grecu, Lazăr Dubinovschi (în centru), Ada Zevin (la stânga) și Mircea Deac, critic de artă din România, Chișinău, 1958.

15. Mihail Grecu cu un grup de pictori sovietici în vizită în România (în centru – pictorul român Ion Sălișteanu). Anul 1962.

16. Mihail Grecu la plen-air în satul Pârjolteni. Anul 1964.

17. Mihail Grecu alături de un grup de pictori – Glebus Sainciuc (la stânga), Vladislav Obuh (în spate), Valentina Rusu-Ciobanu, lângă atelierele noi din str. Dimo. Anul 1963.

18. Mihail Grecu la demonstrația de 1 mai, discutând cu sculptorița Brunhilda Epelbaum-Marcenco. Chișinău, 1964.

19. Mihail Grecu și soția Esfira (s. Cinișeuți), Anul 1959.

Серафим Сака – *Если вы помните, мы много раз пытались беседовать письменно, но из этого ничего не вышло?*

Михаил Греку – Помню, очень хорошо помню.

С. С. – *У меня с собой множество вариантов нашей дискуссии. Хотите услышать, что вы говорили три года назад?*

М. Г. – С удовольствием. Мне даже любопытно.

С. С. – *Три года назад я вас спросил: «Чем вы вдохновляетесь в данный момент, маэстро?»*

М. Г. – И что я ответил?

С. С. – *«Тем, что меня окружает, вот, например, чашкой кофе. Мы сидели с художницей Еленой Ротару и ещё несколькими друзьями. Ленуца говорила, что было бы неплохо открыть кафе для людей искусства. Неплохо бы...»*

М. Г. – Я и сейчас это говорю. Что здесь плохого?

С. С. – *А вот что вы отвечали тогда... «Мне сейчас грустно и нет дела ни до никакого кафе. У меня сейчас душевный кризис. И знаешь, почему?»*

Откуда мне знать? – спрашивал я тогда, и вы мне ответили: «Вот так устроен человек. Не нравится ему то, что он сделал, и не очень, что сделали другие. Сам не знает, чего он желает. И даже не уверен, что он вообще чего-то хочет... Если хочешь, чтобы я был откровенным с тобой, постарайся понять, что перед тобой человек, который страдает, мучается. Это очень для меня важно. Я хотел бы, чтобы и люди поняли, что жить и творить – не поле перейти...»

Хотел бы с вами согласиться. Но с самого начала поставлю два условия: говорить помедленнее и, если можно, не так запутанно... Мысли надо излагать ясно, а боль, боль может оставаться молчаливой...

М. Г. – Только два условия?

С. С. – Два, но вы не соблюдали ни одного. Послушайте:

«Я думаю, что о боли, напротив, надо кричать. Возможно, конечно, моя сегодняшняя боль – это кризис преходящий, через который проходит любой человек и особенно творец. Однако мне сейчас тяжело на душе, и хотя «после дождя будет и солнышко», не могу перебороть в себе душевное беспокойство. Знаю, что происходит сейчас в советской живописи и в мировом искусстве, и не надо считать, что я жалею на несвободу, выкидываю фокусы и т.д. Не в этом моя боль. С тех пор, как я стал писать стихи, то есть излагать какие-то поэтические мысли на бумаге в скромной форме, меня уже интересует

только смысл, только поэтическая мысль и совсем или почти совсем не интересует форма – это мой осознанный протест против мечтательной поэзии, что меня окружает. В то время как в живописи меня по-прежнему занимают метафоры. Вот почему я себя спрашиваю – не является ли всё это результатом слишком быстрого исчерпания, необъяснимого желания чего-то другого, постоянного поиска чего-то нового?..» Читать дальше?

М. Г. – Нет, не надо.

С. С. – Почему?

М. Г. – Всё это уже устарело.

С. С. – Но ведь это правда.

М. Г. – Мимолётное настроение.

С. С. – Хорошо, тогда прочитаю вам нечто другое... Вот пассажи двухлетней давности. Осенью, когда мы повздорили, после чего мы едва здоровались друг с другом.

М. Г. – Я рад, что наши отношения потеплели.

С. С. – Я вас тогда спросил: «Почему вы так много читаете?»

М. Г. – Сейчас я читаю только научную литературу. Философские проблемы, касающиеся биологии, химии, микробиологии, биофизики, космогонии, эстетики и жизни, технического прогресса и искусства...

С. С. – И вы мне сказали: «Ищу ответа на мои вопросы. Для меня чтение – это игра, необходимая и замысловатая. Мысль и чувства катятся по книге и растут как снежный ком. Когда какая-нибудь книга находится на другой волне, я её закрываю, она меня не интересует. Но, возможно, не навсегда...». И тогда я констатировал: «Книга может стать страстью, однако у человека столько страстей, перед лицом которых он часто остаётся бессильным!»...

М. Г. – Да, страстей много. Например, трибуна. Когда я вижу трибуну, я чувствую себя слабым перед искушением... И часто поднимаюсь на трибуну и говорю...

С. С. – Сальвадор Дали, другой человек, бессильный перед искушением трибуны, говорил: «Художник, ты не оратор! Пиши и молчи!»

М. Г. – Дали нам советует не говорить, а вот смотри, сам говорит, а нам советует молчать!..

С. С. – Не будем следовать его совету, возможно, именно на этот раз завяжется давно задуманный диалог с вами. Я как раз работаю над книгой диалогов, в которой не должен отсутствовать художник Греку.

М. Г. – Думаешь, не должен?

С. С. – Я в этом убеждён и предлагаю начать с чего-то простого. Например, в каких городах у вас были персональные выставки? Знаю, что у вас в Третьяковской галерее шесть работ, пять в Русском музее в Ленинграде,